

Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja

Suomen hallituksen väliraportti välittömiä toimenpiteitä edellyttävien suositusten täytäntöönpanosta

1. maaliskuuta 2020

Ministerikomitean suositukset (CM/RecChL(2018)5)

1. Edelleen vahvistavat saamenkielistä opetusta myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, erityisesti myöntämällä pysyvän rahoituksen kielipesille ja aikuiskoulutukselle

Saamen kielten opetus

Saamenkielisen opetuksen asema on huomioitu pääministeri Marinin hallituksen hallitusohjelmassa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on joulukuussa 2019 asettanut saamen kielten ja saamenkielisen opettamisen kehittämistyöryhmän.

Työryhmän tehtävänä on tehdä tarvittavat esitykset:

1. Saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen ja koulutuksen kehittämiseksi sekä saatavuuden vahvistamiseksi koko maassa, ja opetushenkilöstön saatavuuden vahvistamiseksi;
2. Saamenkielisen varhaiskasvatuksen ja saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminnan kehittämiseksi ja saatavuuden vahvistamiseksi sekä varhaiskasvatushenkilöstön saatavuuden vahvistamiseksi;
3. Saamenkielisen oppimateriaalin saatavuuden turvaamiseksi;
4. Saamen kielten, saamelaisten historian ja kulttuurin tunnettavuuden lisäämiseksi erityisesti kouluopetuksessa;
5. Pohjoismaisen kouluuyhteistyön vahvistamiseksi saamelaisopetuksessa, sekä
6. Saamenkielisten sosiaali- ja terveysalan henkilöstön saatavuuden turvaamiseksi ja koulutustarpeiden ennakkoimiseksi.

Valtionavustus saamen kielen ja saamenkieliseen opetukseen on noussut vuodesta 2010 alkaen ollen nyt 2,25 miljoona euroa vuodessa. Vastaavana aikana opetuksen määrä on noussut noin 10 000 tunnilla. Saamelaisten kotiseutualueen kunnat ovat järjestäneet mainitun avustuksen turvin saamen kielen ja saamenkielistä opetusta reilut 38 000 tuntia vuodessa.

Saamenkielinen varhaiskasvatuksen opettajankoulutusta on toteutettu ministeriön erillisrahoituksella (vajaa 400 000 euroa).

Saamen kielten (pohjoissaame, inarinsaame, koltansaame) ja saamenkielisen opettajankoulutus on käynnistynyt ministeriön erillisrahoituksella (750 000 euroa) vuonna 2018.

Saamelaisten kotiseutualueen kunnat ovat järjestäneet saamenkielistä esi- ja perusopetusta kaikilla Suomessa puhutuilla saamen kielillä. Perusopetuslain (628/1998) mukaan saamelaisten kotiseutualueella saamen kieltä osaavien oppilaiden opetus on järjestettävä pääosin saamen kielellä. Perusopetuslain määräys toteutuu erinomaisesti vuosiluokilla 1–6, mutta vuosiluokilla 7–9 opetus toteutuu saamen kielellä vain joissakin oppiaineissa.

Inarinsaamen kielen osalta opettajatilanne on parantunut viimeisten vuosien aikana huomattavasti, ja opettajankoulutuksen kautta on saatu useita päteviä opettajia inarinsaamenkieliseen opetukseen. Opettajankoulutuksen saaneita koltansaamenkielentaitoisia päteviä opettajia ei ole kuitenkaan saatu opetustyöhön. Aineenopetuksessa tilanne on parantunut hieman, mutta haasteita on edelleen kaikkien Suomessa puhuttujen saamen kielten osalta.

Oulun yliopistossa toimii Giellagas-instituutti, jolla on valtakunnallinen vastuu saamen kielen ja saamelaisen kulttuurin ylimmästä opetuksesta ja tutkimuksesta Suomessa. Tämä koskee myös opettajien koulutukseen. Instituutiolle myönnetty rahoitustaso on ollut noin 800 000 euroa vuodessa. Saamenkielisten aineenopettajien koulutushanke (<https://www oulu.fi/giellagas/kettera>) on Oulun yliopiston Giellagas-instituutin yhteistyössä kasvatustieteiden tiedekunnan ja Inarissa toimivan Saamelaisalueen koulutuskeskuksen kanssa toteuttama. Sen tavoitteena on kouluttaa muodollisen kelpoisuuden omaavia saamenkielen taitoisia opettajia nopealla aikataululla. Hanke käynnisti intensiiviset inarin-, koltan- ja pohjoissaamen perus- ja aineopinnot syksyllä 2019 lähiopetuksena Inarissa. Saamen äidinkielen ja kirjallisuuden opettajan kelpoisuuksiin kuuluvat kirjallisuuden opinnot järjestetään ensimmäistä kertaa saamelaisen kirjallisuuden opintoina. Opinnot järjestetään verkossa. Opettajan pedagogiset opinnot järjestetään viimeisenä hankevuotena (2021) monimuoto-opintoina, yhtenä painopisteenä saamen kielen didaktiikka, jollaista ei ole aiemmin ollut. Hankkeessa on mukana kymmeniä opiskelijoita. Inarinsaamen kielen pääaineopinnot mahdollistuivat vuonna 2015 ja koltansaamen 2019.

Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa opetetaan kaikille opiskelijoille pakollisena aineena saamen kieltä ja kulttuuria. Koulutuskeskus antaa ammatilliseen perustutkintoon johtavaa koulutusta käsi- ja taideteollisella alalla, luonto – ja ympäristöalalla, hotelli- ja ravintola-alalla, liiketalouden alalla, sosiaali- ja terveysalalla sekä tietojenkäsittely- ja matkailualalla. Lisäksi Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa on laaja saamelaiskulttuurin opetustarjonta, jota toteutetaan kurssimuotoisesti. Oppilaitos tekee yhteistyötä saamen kielen opetuksen osalta Oulun yliopiston Giellagas-instituutin kanssa.

Opettajien täydennyskoulutus

Aluehallintovirasto järjestää lyhytkestoista opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstökoulutusta, jonka tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksessa ja opetustoimessa toimivan henkilöstön elinikäistä oppimista ja tasa-arvoisia mahdollisuuksia kehittää ammatissa tarvittavaa osaamista. Henkilöstökoulutuksella tuetaan hallituksen koulutuspoliittisten uudistusten toimeenpanoa ja kehitetään toimintaympäristön muutoksiin sopeutumisessa tarvittavaa osaamista. Tavoitteena on erityisesti oman ja työyhteisön osaamisen syventäminen, pedagogiikan, oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin uudistaminen ja kokeilut, kehityksen ja oppimisen tuki sekä kulttuurinen moninaisuus.

Saamenkielinen opetus saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella

Yli 60 % saamelaisista ja noin 70 % alle 18-vuotiaista saamelaislapsista ja -nuorista asuu jo saamelaisten kotiseutualueen kuntien ulkopuolella. Kotiseutualueen ulkopuolella annetaan pohjoissaamen kielen perusopetusta täydentävää lähiopetusta (2019-2020) Helsingissä, Tampereella, Jyväskylässä, Laukaassa, Tampereella, Oulussa, Rovaniemellä ja Kittilässä. Syksyllä 2018 käynnistyi Helsingin Pasilan peruskoulussa myös pohjoissaame-suomi-kaksikielinen alkuopetuksen luokka. Oulun ja Rovaniemen kaupungeilla on myös suunnitelmia saame-suomi-kaksikielisen opetuksen käynnistämiseksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on rahoittanut Saamelaiskäräjien koordinoiman hankkeen, jonka tärkeimpänä tavoitteena on saada saamen kielten opetus turvattua saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Hankeaika on 1.4.2018–31.12.2020.

Saamen kielen elvyttäminen

Opetus- ja kulttuuriministeriön johdolla on laadittu saamen kielen elvyttämisen toimenpideohjelma vuonna 2012. Toimenpideohjelma sisältää arvion kaikkien kolmen Suomessa puhutun saamen kielen nykytilasta, kielten säilymisen ja kehittämisen keskeiset haasteet, vision kielten elpymiseksi vuoteen 2025 mennessä sekä toimenpiteet tilanteen parantamiseksi. Kaikkien Suomessa puhuttujen saamen kielten asema on edelleen uhanalainen. Näistä koltansaame ja inarinsaame ovat vakavasti uhanalaisia kieliä.

Saamen kielen kielipesätoiminta

Kielipesätoimintaa on luonnehdittu tehokkaimmaksi tavaksi elvyttää kieltä. Saamelaiskäräjät on laatinut selvityksen kielipesätoiminnan asemasta ja tulevaisuudesta, jossa myös käsitellään toiminnan keskeisiä haasteita. Selvityksen mukaan saamenkieliseen varhaiskasvatukseen ja esi-koulun osallistumisaste vuonna 2015 koko maassa n. 26 % saamelaislapsista. Vuonna 2015 saamelaisalueella n. 82 % ja saamelaisalueen ulkopuolella n. 7,5 % saamelaislapsista pääsi osallistumaan saamenkieliseen varhaiskasvatukseen piiriin.

Vuoden 2020 valtion talousarviossa on saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoimintaan varattu yhteensä 1,2 milj. euron rahoitus, jolla järjestetään kulttuuri- ja kielipesätoimintaa sekä saamelaisten kotiseutualueen kunnissa että myös sen ulkopuolella. Määrärahalla voidaan ylläpitää 10 kulttuuri- ja kielipesän toimintaa.

Saamenkielten etäyhteyksiä hyödyntävä opetus

Saamen kielten etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen pilottihanke käynnistyi kesällä 2018 ja sen on tarkoitus jatkua vuoden 2020 loppuun saakka. Hanke järjestää esi- ja perusopetusta sekä luokioluotusta täydentävää saamen kielten (inarin-, koltan- ja pohjoissaamen) opetusta kaksi viikotuntia ryhmää kohti. Hankkeen piirissä on vv. 2019-2020 yhteensä 26 koulutuksen järjestäjää ja 63 oppilasta. Hankkeen tavoitteena on opetuksen järjestämisen lisäksi kartoittaa saamen kielten opetuksen tarve, tilanne ja järjestämismahdollisuudet saamelaisten kotiseutualueen kuntien ulkopuolella.

Hankkeen aikana luodaan toimintamalli, jolla saamen kielten opetus kotiseutualueen kuntien ulkopuolella voidaan saattaa pysyväälle perustalle ja luonnolliseksi osaksi saamelaisoppilaiden jatkopäiväistä koulunkäyntiä koko maassa. Hankkeen verkkosivut ovat osoitteessa www.saamenetaopetus.com.

Varusmieskoulutus

Suomessa annetaan varusmieskoulutusta suomen ja ruotsin kielillä, komentokielen ollessa suomi. Saamelaisten kotiseutualueella Puolustusvoimat turvaa saamenkieliset palvelut saamen kielilain (1086/2003) mukaisesti. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että Lapin aluetoimisto palvelee asiakkaita myös saamen kielellä ja käännettää asiakirjat, kuten kutsuntakuulutukset ja -ohjeet, kolmelle saamen kielelle. Asevelvollisuuden suorittamista ei voida pitää viranomaisessa asiointina, vaan perustuslaissa (731/1999) säädetyn maanpuolustusvelvollisuuden täyttämisenä. Näin ollen oikeutta asioida viranomaisen kanssa saameksi ei ole ulotettu palvelusaikaa koskevaksi.

2. Ryhtyvät lisätoimiin varmistaakseen ruotsin- ja saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen saavutettavuuden

Kielelliset oikeudet ja niiden vahvistaminen ovat esillä pääministeri Marinin hallitusohjelmassa. Hallitusohjelmassa todetaan muun muassa, että kielellisten oikeuksien toteutumista vahvistetaan käytännössä sosiaali- ja terveystalvelujärjestelmässä, ja että kielellisten oikeuksien toteutumista käytännössä turvataan erityisesti ruotsin ja saamen kielellä sekä viittomakielellä. Hallitusohjelmassa on lisäksi erityinen kirjaus, jonka mukaan ruotsinkielisten vammaistalvelut turvataan.

Pääministeri Marinin hallitusohjelmassa todetaan edelleen, että sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa varmistetaan laadukkaiden ja asiakaslähtöisten talveluiden turvaaminen tasa-arvoisesti suomen- ja ruotsinkielisille. Hallitusohjelmaan perustuen sosiaali- ja terveydenhuollon perustalveluiden kehittämistä tullaan siten toteuttamaan alueellisten tarpeiden, kuten eri kielisten talveluiden kehittämistarpeiden pohjalta.

Pääministeri Marinin hallitusohjelmassa todetaan lisäksi, että riippumattomat, tutkimusnäyttöön perustuvat kansalliset hoitosuositukset (ns. Käypä hoito –suositukset) käännetään ruotsin kielelle. Käännöstalveluun on varattu 600.000€ valtion vuoden 2020 talousarvioesityksessä.

Ruotsinkielisten talvelujen saatavuus vaihtelee paljon kuntien välillä myös tällä hetkellä. Ongelmallisia alueita ovat ne kunnat, joiden ruotsinkielinen väestöosuus on pienempi kuin 30 %.

Vuonna 2018 toteutettu asiakaskysely Uudellamaalla (*Uusimaa 2019-projekti*) osoitti, että ruotsinkielisten sotetalvelujen tilanne on erityisen huono Helsingin seudun kaksikielisissä kunnissa. Ruotsin kielen osalta ongelmallisia alueita ovat myös osa Varsinais-Suomen rannikon kunnista ja Pohjanmaalla Kokkola ja Kruununpyyn kunta.

Asiakkaat voivat tarkastella heistä laadittuja asiakirjoja Omakanta-talvelussa, jossa tiedot on esitetty tiedot laatineen ammattihenkilön käyttämällä kielellä (suomi tai ruotsi).

Suomessa on toteutettu alueellinen ruotsinkielinen (kaksikielinen) hätäkeskuspäivystäjäkoulutus Pelastusopiston toimesta, jotta ruotsinkielellä saatavia hätäkeskuspalvelujen saatavuus tehostuisi ja paranisi. Kurssi aloitti syksyllä 2018 ja kesti 1,5 vuotta.

Sosiaali- ja terveysministeriö myöntää vuosittain erillismäärärahan saamenkielisten sote-palvelujen turvaamiseksi saamelaisten kotiseutualueella. Erillisrahoitus on erityisen merkittävä inarin- ja koltansaamenkielisten palvelujen saatavuuden turvaamisessa.

Suomen ja Norjan rajaseutuyhteistyötä koskeva selvitys valmistuu tammikuun 2020 loppuun mennessä. Selvityksessä on käyty läpi mm. saamenkielisten palvelujen saatavuuteen liittyviä kysymyksiä sosiaali- ja terveyspalveluissa, elinkeinopalveluissa, pelastustoimessa ja rajakävijän vetotukseen liittyvissä asioissa. Alueen kunnat ovat olleet hankkeen ohjausryhmässä mukana ministeriöiden ja virastojen edustuksen lisäksi. Selvityksen aikana on kartoitettu keskeisiä aihepiiriin liittyviä ongelmia. Tyypillisiä ongelmia ovat hallintopäätösprosessien hitaus, tiedonkulku sekä työntekijöiden saatavuuteen ja koulutukseen liittyvät kysymykset. Selvityksessä on huomioitu kaikki Suomessa puhuttavat saamen kielet: inarinsaame, pohjoissaame ja koltansaame.

Oikeusministeriö on yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön ja Saamelaiskäräjien kanssa käynyt tapaamassa kesällä ja syksyllä 2019 saamelaisten kotiseutualueen kuntien viranomaisia. Tapaamisissa on keskusteltu muun muassa saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalveluiden saatavuudesta. Tapaamisia jatketaan vuonna 2020. Lisäksi oikeusministeriö järjesti keväällä 2019 koulutusta viranomaisille saamelaisasioista ja saamelaisten kielellisistä oikeuksista. Koulutukseen osallistui laaja kirjo eri viranomaisten edustajia.

Selvitys usean kielen merkitsemisestä väestötietojärjestelmään

Yksi päähavainnoista Hallituksen kertomuksessa kielilainsäädännön soveltamisesta 2017 oli se, että tulisi tutkia mahdollisuutta merkitä useampia äidinkieliä Väestötietojärjestelmään. Myös Euroopan neuvoston ministerikomitea on päätöslauselmassaan todennut, että moni-identiteetin ja useisiin eri kielyhteisöihin kuulumisen ilmoittamista väestötietojärjestelmissä tulisi helpottaa.

Oikeusministeriön 2.3.2020 julkaisema selvitys usean kielen merkitsemisestä Väestötietojärjestelmään arvioi niitä hyötyjä, joita usean äidin kielen merkitsemisestä Väestötietojärjestelmään olisi. Niitä olisivat muun muassa se, että se antaisi täydellisemmän kuvan henkilön kielellisestä identiteetistä ja sillä vältettäisiin se, että erikielisten vanhempien tulisi valita lapsen kieli. Usean kielen merkitseminen voisi myös antaa monipuolisemman kuvan kielivarannosta Suomessa.

Myös näiden ehdotusten vaikutuksia viranomaisten toimintaan on arvioitu. Väestötietojärjestelmään merkittävät tiedot äidinkielestä käytetään muun muassa kuntien kielisyyden määrittelyyn, palveluiden suunnitteluun, yhteydenottokielen valitsemiseen sekä valtiosuoksien- ja avustusten laskennassa.

Selvityksessä useamman kielen merkitsemisestä Väestötietojärjestelmään päädyttiin tarkastelemaan kahta eri vaihtoehtoa. Vaihtoehto A on usean äidinkielen merkitseminen siten, että henkilö aina myös merkitsee asiointikieliseksi suomen tai ruotsin kielen. Vaihtoehto B on, että äidinkieli ja asiointikieli merkitään samalla tavalla kuin nykyään, ja lisätään mahdollisuus merkitä väestötietojärjestelmään yksi tai useampi kotikieli. Lausunnot näihin vaihtoehtoihin pyydetään antamaan verkossa Lausuntopalvelu.fi:n kautta. Myös yksityiset henkilöt voivat jättää sinne lausuntonsa.

3. Lisäävät ja parantavat romanikielisten opettajien koulutusta, laajentavat romanikielisen oppimateriaalin tuotantoa ja lisäävät romanikielen tarjontaa

Suomen romanipoliittisen ohjelman (2018-2022) päätavoite on tukea romanien myönteisesti jatkunutta yhteiskunnallista integraatiota sekä kielellisten, kulttuuristen ja sosiaalisten oikeuksien myönteistä kehitystä. Romanipoliittisen ohjelman yhtenä tavoitteena on, että Suomi tukee romanikulttuurin kehittämistä ja säilymistä parantamalla määrätietoisesti romanikielen, -taiteen ja kulttuurin asemaa niille laadittavien erillisten kehittämis- ja elvytysohjelmien sekä niiden seurannan kautta.

Yhtenä ohjelman toimenpiteenä (nro 48) on laatia romanikielen elvyttämiseksi kansallinen toimenpideohjelma. Vastuu toimenpiteen toteuttamisesta on opetus- ja kulttuuriministeriöllä, oikeusministeriöllä ja Helsingin yliopistolla.

Ohjelman toimenpiteenä (nro 50) on tuottaa romanikielen opetuksen tarpeisiin erilaisia ja eri kielitaitotasoa vastaavia oppimateriaaleja huomioiden erityisesti digitaalisten materiaalien, kielenoppimispelien, -äänitteiden ja videomateriaalien tarve. Vastuu toimenpiteen toteuttamisesta on Opetushallituksella, romanijärjestöillä ja kustantajilla.

Ohjelman toimenpiteenä (nro 51) on järjestää romanikielen opettajille ja -ohjaajille suunnattuja täydennyskoulutuksia sekä kieleen että kielipedagogiikkaan liittyen. Vastuu toimenpiteen toteuttamisesta on Opetushallituksella, täydennyskoulutusta tarjoavilla tahoilla sekä Helsingin yliopistolla.

Ohjelman toimenpiteenä (nro 52) on luoda etäyhteyksiä hyödyntävän romanikielen opetuksen malleja yhteistyössä Helsingin yliopiston kanssa, jotta romanikielen opetusta saataisiin myös niihin kouluihin, joissa se ei kielenopettajan puutteen vuoksi muuten ole mahdollista. Vastuu toimenpiteen toteuttamisesta on opetus- ja kulttuuriministeriöllä, Opetushallituksella ja Helsingin yliopistolla.

Helsingin yliopistossa on ollut vuodesta 2012 alkaen mahdollista opiskella romanikieltä ja -kulttuuria. Opetustarjonnassa on perus- ja aineopintoina yhteensä 60 opintopistettä. Opintoihin voi pyrkiä avoimen yliopiston tai erillisten opintojen haun kautta. Opinnot tarjoavat valmiuksia muun muassa opettaa romanikieltä ja kulttuuria kouluissa. Yhtenä romanipoliittisen ohjelman toimenpiteenä (nro 49) on laajentaa opintotarjontaa myös syventäviin opintoihin.

Oikeusministeriön ylläpitämä romaniportaali (www.romanit.fi) kokoaa yhteen tietoa romaneista. Portaalissa on myös opettajille suunnattu osio. Osiossa on tietoa muun muassa romanien historiasta ja tapakulttuurista. Romaniportaali sisältää myös tehtäviä, jotka on suunniteltu käytettäväksi kouluissa esimerkiksi historian, yhteiskuntaopin, elämänkatsomustiedon, uskonnon ja äidinkielen tunneilla.

Syksyllä 2019 julkaistiin MAARO-opas (*Romanipoliittisen ohjelman alueellinen toimeenpano, STM julkaisu 24/2019*), joka on tarkoitettu alueellisille ja maakunnallisille toimijoille vuosien 2018–2022 romanipoliittisen ohjelman (ROMPO2) paikallisen toteuttamisen tueksi. Oppaassa käydään läpi MAARO-ohjelman kehittämisen keskeisiä vaiheita ja alue- ja kuntatason vastuita sisältäviä toimenpiteitä. Oppaassa on ehdotuksia romanien koulutukseen osallistumisen vahvistamisesta kaikissa koulutusmuodoissa ja kaikilla koulutustasoilla sekä romanien ammatillisen osaamisen, työllisyyden, yrittäjyyden ja työmarkkinoille integroitumisen edistämisestä sekä esitykset toimenpiteiden seurantatahoista.

Opetushallituksessa toimii romaniväestön koulutusyksikkö, jonka tehtävänä on kehittää romanien koulutusta ja edistää romanikieltä ja -kulttuuria. Opetushallitus myöntää opetus- ja kulttuuriministeriön määrärahoista valtionavustusta kunnille romanilasten perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen tukemiseksi

Helsingin yliopistolla on ollut yliopistojen sopimuskaudella 2017-2020 valtakunnallisena tehtävänä harvinaisiin kieliin ja kulttuureihin liittyen antaa romanikielen perus- ja aineopintoja.

4. Ryhtyvät toimiin lisätäkseen tietoisuutta Suomen alueellisista kielistä ja vähemmistökielistä sekä suvaitsevuuksi niitä kohtaan

Oikeusministeriössä käynnistetään keväällä 2020 hanke, jossa kohdennetaan kansalliskieliin (suomi ja ruotsi) sekä muihin kieliin liittyviä toimenpiteitä. Hankkeen tarkoituksena on parantaa suomen ja ruotsin kieleen kohdistuvia asenteita ja parantaa Suomessa vallitsevaa kieli-ilmapiiriä suomen- ja ruotsinkielisten näkökulmasta. Tämän lisäksi hankkeen tavoitteena on luoda edellytyksiä positiiviselle kieli-ilmapiirille, vähentää kieliryhmien välistä vastakkainasettelua sekä tuoda yhteen eri yhteiskunnan toimijoita, joiden kiinnostuksena on parantaa yhteiskunnassa vallitsevaa yleistä kieli-ilmapiiriä. Hanke koostuu kolmesta kokonaisuudesta: asenteisiin vaikuttaminen (kansalliskielet ja muut kielet), tietoisuuden lisääminen kieliryhmistä ja kielellisistä oikeuksista sekä kohtaamisen lisääminen kieliryhmien välillä (erityisenä painopisteenä kansalliskielet sekä lapset ja nuoret).

Saamelaiskäräjät on vuodesta 2016 lähtien kehittänyt saamelaistietoa opetukseen tarjoavaa www.oktavuolta.com -verkkosivustoa Opetushallituksen rahoittamana. Sivustolla on julkaistu runsaasti teemaopetukseen soveltuvaa oheismateriaalia.

Saamelainen media Yle Sápmi tekee uutis- ja ajankohtaissisältöjä, lasten- ja nuortenohjelmia ja hartausohjelmia saamelaisille kaikilla kolmella saamen kielellä: pohjois-, koltan- ja inarinsaa-meksi. Yle Sápmi on tärkeä saamen kielille, mutta toimii myös tärkeänä kanavana suomenkielisel- le, saamelaisaiheiselle uutisoinnille koko väestölle.

Vähemmistökielisen lehdistön tukea myönnetään yhteensä 500 000 euroa.

Asiantuntijakomitean suositukset (MIN-LANG(2018)3)

2.1.2 Ministerikomitean suositukset inarinsaamen suojelemisen ja edistämisen parantamiseksi Suomessa

a. Saamen Kielikaltiota koskevan projektin laajentaminen yhteistyössä Norjan ja Ruotsin kanssa

Toukokuussa 2019 valmistui pohjoismaisen saamelaisasioiden virkamiesyhteistyöelimen käynnistämä selvitys, jossa arvioitiin pohjoismaisen saamen kielten ammatti- ja resurssikeskuksen, Saamen Kielikaltion (*Sámi Giellagáldu*), erilaisia organisoimisvaihtoehtoja. Työn tavoitteena on toiminnan vakinaistaminen. Selvityksen mukaan parhaita ratkaisuja ovat joko toiminnon organisoiminen Norjan saamelaiskäräjien yhteyteen tai erillisen päätöksentekuelimen perustaminen Norjassa siten, että hyödynnettäisiin Norjan saamelaiskäräjien hallinnollisia palveluita. Asia käsiteltiin virkamiesyhteistyöelimen kokouksessa syyskuussa 2019, jossa Norjan Saamelaiskäräjät

informoi, että kolmen maan Saamelaiskäräjät ovat antaneet saamelaisten parlamentaariseen neuvostolle valtuuden valita organisoimismalli. Suomi on varautunut osaltaan rahoittamaan Saamen Kielikaltion toimintaa.

b. Inarinsaamen kielen rahoituksen saaminen kestäväille pohjalle

Saamen kielilain (1086/2003) 31 §:n mukaan valtion talousarvioon tulee ottaa määräraha valtionavustuksiin kunnille, seurakunnille, saamelaisten kotiseutualueen paliskunnille sekä tietyille yksityisille toimijoille lain soveltamisesta aiheutuvien erityisten lisäkustannusten kattamiseksi. Avustus on noussut 150 000 euroon vuonna 2019.

c. Ryhtyä toimenpiteisiin tietoisuuden ja suvaitsevaisuuden lisäämiseksi inarinsaamen osalta sekä koulutuksessa että tiedotusvälineissä

Oikeusministeriössä käynnistetään keväällä 2020 hanke, jossa kohdennetaan kansalliskieliin sekä muihin kieliin liittyviä toimenpiteitä. Hankkeen tarkoituksena on parantaa Suomessa vallitsevaa kieli-ilmapiiiriä ja luoda edellytyksiä positiiviselle kieli-ilmapiiirille, vähentää kieliryhmien välistä vastakkainasettelua sekä tuoda yhteen eri yhteiskunnan toimijoita, joiden kiinnostuksena on parantaa yhteiskunnassa vallitsevaa yleistä kieli-ilmapiiiriä. Hankkeessa käsitellään seuraavia kokonaisuuksia, joissa myös saamen kielet huomioidaan: vaikutetaan yhteiskunnassa vallitseviin asenteisiin ja lisätään tietoisuutta kieliryhmistä ja heidän kielellisistä oikeuksistaan. Hankkeessa pyritään lisäämään kieliryhmien näkyvyyttä mediassa ja julkisessa tilassa ja näin vaikuttamaan kieliryhmiin kohdistuviin asenteisiin. Tietoisuuden lisäämisessä kohderyhmänä ovat erityisesti kunnalliset viranomaiset sekä opetus ja varhaiskasvatus, jotta voidaan lisätä lasten ja nuorten ymmärrystä kieliryhmistä ja heidän kielellisistä oikeuksistaan.

e. Varmistaa inarinsaamea koskevan lainsäädännön tehokas toimeenpano valtion- ja paikallishallinnossa sekä sosiaali- ja terveystaloudissa

Hallitusohjelman mukaan vahvistetaan kielellisten oikeuksien toteutumista käytännössä sosiaali- ja terveystaloudjärjestelmässä. Erityisesti painotetaan kielellisten oikeuksien toteutumista käytännössä ruotsin ja saamen kielellä sekä viittomakielellä. Erikseen mainitaan kielellisten oikeuksien toteutuminen ikäihmisten kaikissa palveluissa sekä ruotsinkielisten vammais- ja terveyspalvelujen turvaaminen. Sosiaali- ja terveystaloudiden rakenneuudistuksessa lähtökohtana on edellisen hallituskauden valmistelu, joka myös sisälsi ehdotuksia kielellisten oikeuksien turvaamiseksi.

Ks. myös vastaus ministerikomitean suositukseen nro 2.

2.2.2 Ministerikomitean suositukset karjalankielen suojelun ja edistämisen parantamiseksi Suomessa

a. Ryhtyä toimenpiteisiin tietoisuuden lisäämiseksi karjalankieltä kohtaan sekä yleisessä opetus- ja koulutusasteilla että tiedotusvälineissä

Karjalan kielen elvytysohjelmaa on toimeenpanttu kolmen vuoden ajan. Elvytysohjelma saatiin käynnistettyä, kun eduskunta lisäsi vuoden 2017 talousarvioon 100 000 euroa karjalan kielen elvytysohjelman käynnistämiseen. Eduskunta on lisännyt sen jälkeen 200 000 euroa elvytysohjelman jatkamiseen vuosina 2018, 2019 ja 2020. Vuoden 2020 määrärahaa koskevaa päätöstä ei ole vielä tehty.

Valtion talousarvioon otettu määräraha on jaettu opetus- ja kulttuuriministeriön kautta Karjalan Kielen Seura ry:lle, joka on toteuttanut elvytysohjelmaa yhteistyössä kielen puhujien, kuntien ja oppilaitosten sekä kolmannen sektorin kanssa. Kolmen vuoden aikana määrärahan avulla on edistetty karjalan kielen koulutusta, julkaisutoimintaa ja kulttuuria sekä parannettu tiedotusta ja verkkoaineistoja.

Osana elvytysohjelman toteutusta Karjalan Kielen Seura ry on perustanut vuonna 2018 karjalan kielen asiantuntijoista koostuvan Karjalan kielen lautakunnan. Toiminnassaan Karjalan kielen lautakunta ottaa huomioon Suomessa käytettävät karjalan kielen varieteetit ja palvelee niitä kaikkia.

Ks. vastaus suositukseen 2.1.2 c.

2.3.2 Ministerikomitean suositukset pohjoissaamen kielen suojelun ja edistämisen parantamiseksi Suomessa

a. Saamen Kielikaltiota koskevan projektin laajentaminen yhteistyössä Norjan ja Ruotsin kanssa

Ks. vastaus suositukseen 2.1.2 a.

b. Pohjoissaamen kielen rahoituksen saaminen kestäväälle pohjalle.

Ks. vastaus suositukseen 2.1.2 b.

c. Ryhtyä toimenpiteisiin tietoisuuden ja suvaitsevaisuuden lisäämiseksi pohjoissaamen kielen osalta sekä yleisessä opetussuunnitelmassa kaikilla koulutuksen asteilla että tiedotusvälineissä.

Ks. vastaus suositukseen 2.1.2 c.

e. Varmistaa pohjoissaamen kieltä koskevan lainsäädännön tehokas toimeenpano valtion- ja paikallishallinnossa sekä sosiaali- ja terveyspalveluissa.

Ks. vastaukset asiantuntijakomitean suositukseen 2.1.2 ja ministerikomitean suositukseen nro 2.

2.4.2 Ministerikomitean suositukset romanikielen suojelun ja edistämisen parantamiseksi Suomessa

d. Ryhtyä toimenpiteisiin tietoisuuden ja suvaitsevaisuuden lisäämiseksi romanikielen osalta sekä yleisessä opetussuunnitelmassa kaikilla koulutuksen asteilla että tiedotusvälineissä.

Ks. vastaus kysymykseen 2.1.2 c.

2.5.2 Ministerikomitean suositukset venäjän kielen suojelun ja edistämisen parantamiseksi Suomessa

a. Ryhtyä toimenpiteisiin tietoisuuden ja suvaitsevaisuuden lisäämiseksi venäjän kielen osalta sekä yleisessä opetussuunnitelmassa kaikilla koulutuksen asteilla että tiedotusvälineissä

Ks. vastaus kysymykseen 2.1.2 c.

2.6.2 Ministerikomitean suositukset koltansaamen kielen suojelun ja edistämisen parantamiseksi Suomessa

a. Saamen Kielikalitiota koskevan projektin laajentaminen yhteistyössä Norjan ja Ruotsin kanssa

Ks. vastaus suositukseen 2.1.2 a.

b. Koltansaamen kielen rahoituksen saaminen kestäväälle pohjalle

Ks. vastaus suositukseen 2.1.2 b.

c. Ryhtyä toimenpiteisiin tietoisuuden ja suvaitsevaisuuden lisäämiseksi koltansaamen kielen osalta sekä yleisessä opetussuunnitelmassa kaikilla koulutuksen asteilla että tiedotusvälineissä

Ks. vastaus suositukseen 2.1.2 c.

e. Varmistaa koltansaamen kieltä koskevan lainsäädännön tehokas toimeenpääntö valtion- ja paikallishallinnossa sekä sosiaali- ja terveystaloudissa

Ks. vastaukset asiantuntijakomitean suositukseen 2.1.2 ja ministerikomitean suositukseen nro 2.

2.7.2 Ministerikomitean suositukset ruotsin kielen suojelun ja edistämisen parantamiseksi Suomeksi

a. Taata, että ruotsin kielen puhujien kielelliset oikeudet säilytetään käytännössä hallinnollisten uudistusten yhteydessä

Oikeusministeriö on vuonna 2016 julkaissut ohjeen kielellisten vaikutusten arviointiin lainvalmistelussa, joka vielä on ajankohtainen.

b. Ryhtyä toimenpiteisiin suvaitsevaisuuden lisäämiseksi ruotsin kieltä kohtaan suuren yleisön keskuudessa

Ks. vastaus ministerikomitean suositukseen nro 4.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut selvityshenkilöksi FM Gun Oker-Blomin laatimaan selvityksen ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen ja koulutuksen erityispiirteistä, haasteista ja kehittämistarpeista ja laatimaan toimenpideohjelman selvityksessä esille tulleiden kehittämistarpeiden perusteella. Selvitys kattaa koulutusalan varhaiskasvatuksesta korkea-asteen koulutukseen.

c. Taata ruotsin kielen käyttö alueellisissa ja paikallisissa viranomaisissa

Oikeusministeriö on käynnistämässä hankkeen kieli-ilmapiirin parantamiseksi, jossa yhtenä painopisteenä on erityisesti kunnallisten viranomaisten tietoisuuden lisääminen kielellisistä oikeuk-

sista. Pyrkimyksenä on tuottaa koulutusaineisto kunnallisille viranomaisille kielellisistä oikeuksista, joka osaltaan edistää kielellisten oikeuksien toteutumista viranomaisten toimesta ja näin ollen myös ruotsin kielen käyttöä viranomaisissa. Tämän lisäksi oikeusministeriö tekee muutoinkin yhteistyötä Suomen Kuntaliiton kanssa kielellisten oikeuksien käytännön edistämiseksi kunnallisissa viranomaisissa.

Hallitusohjelman mukaan kansalliskielistrategiahankkeen yhtenä painopisteenä on sen turvaaminen, että kaikkien oikeus saada palvelua kansalliskielillä turvataan. Kansalliskielistrategia tulee sisältämään sekä strategisia linjauksia että toimenpiteitä tämän saavuttamiseksi. Toimenpiteet tarkentuvat strategian laatimisen yhteydessä.

a. Taata ruotsin kielen käyttö sosiaali- ja terveystoimissa

Ks. vastaus ministerikomitean kysymykseen nro 2.

2.8.2 Ministerikomitean suositukset tataarin kielen suojelemiseksi ja edistämiseksi Suomessa

a. Ryhtyä toimenpiteisiin tietoisuuden ja suvaitsevaisuuden lisäämiseksi tataarin kielen osalta sekä yleisessä opetussuunnitelmassa kaikilla koulutuksen asteilla että tiedotusvälineissä

Ks. vastaus kysymykseen 2.1.2 c.

2.9.2 Ministerikomitean suositukset jiddišhin kielen suojelemiseksi ja edistämiseksi Suomessa

c. Ryhtyä toimenpiteisiin tietoisuuden lisäämiseksi jiddišsin kielestä vähemmistökielenä Suomessa

Ks. soveltuvin osin vastaus kysymykseen 2.8.2. a.

== =

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanteluratkaisut

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan sosiaali- ja terveystalvveluita koskevia kielikanteluita tulee hänen arvioitavakseen verraten vähän. Vuonna 2019 kanteluita ratkaistiin alustavien tilastotietojen mukaan kaiken kaikkiaan runsaat 6 000, näistä kieliasioita koskevia ratkaisuja oli vajaat 70. Näistä sosiaali- ja terveystalvveluita koski noin 20 ratkaisua ja toimenpiteisiin niistä johti muutama asia. Näissä oli kyse saamenkielisten henkilöiden kielellisistä oikeuksista haettaessa kiireellistä toimeentulotukea, potilaslain mukaiseen muistutukseen annettavan vastauksen kielestä, ruotsinkielisen puhelintalvvelun saamisesta ja kaksikielisen keskussairaalan yhteyteen perustetun keskuksen nimestä.

Oikeusasiamies on arvioinut yleisellä tasolla *kiireellisen toimeentulotuen hakemista ja siihen liittyvää saamenkielisen talvvelun saatavuutta Kansaneläkelaitoksessa (Kela)*. Hänen mukaansa saamen kielilain (1086/2003) ja yhdenvertaisuuslain (1325/2014) vaatimukset eivät kaikilta osin toteudu esillä olleessa Kelan talvvelussa. Esimerkiksi mahdollisuus asioida puhelimitse tai etäyhteydellä saameksi on tarjolla vain hyvin rajoitettuna aikoina eli neljänä tuntina viikossa, eivätkä samantlaiset rajoitukset koske suomen- ja ruotsinkielisiä asiakkaita. Lisäksi mainittu mahdollisuus on tarjolla vain pohjoissaameksi eikä vastaavaa koltankielistä ja inarinkielistä talvvelua ole ollut lainkaan tarjolla, vaikka saamen kielilain säädettyt oikeudet ja velvollisuudet koskevat kaikkia kolmea saamen kieltä.

Oikeusasiamies on pitänyt ymmärrettävänä, että saamen kielilain vaatimusten täysimääräinen toteuttaminen voi käytännössä olla vaikeaa. Hän on kuitenkin korostanut, että Kelan tulee pyrkiä siihen varsinkin, kun kysymys on kiireellisestä toimeentulotuesta, jota haettaessa Kela edellyttää henkilökohtaista asiointia. Hän saattanut käsityksensä Kelan tietoon ja pyytänyt sitä ilmoittamaan 30.4.2020 mennessä, mihin toimenpiteisiin se on päätökseni johdosta ryhtynyt (3774/2018*)

Potilaslain mukaisen muistutusvastauksen kieltä koskevassa asiassa apulaisoikeusasiamiehen sijainen on todennut, että kaksikielisen terveydenhuollon yksikön tulee antaa vastaus muistutukseen tekijän käyttämällä kielellä, suomeksi tai ruotsiksi (EOAK/6127/2018).

Puhelintalvvelu ei apulaisoikeusasiamiehen sijaisen mukaan ollut toteutunut lainmukaisella tavalla, kun kantelija ei ollut saanut talvvelua ruotsiksi hänen soittettuaan kaksikielisen kuntayhtymän yhteispäivystyksen neuvontaan. Päivystyksessä oli sittemmin pantu toimeen erityisjärjestelyjä, joiden avulla pyrittiin turvaamaan talvvelun saaminen myös ruotsin kielellä (EOAK/5971/2018).

Sosiaalitoimiston talvvelu oli apulaisoikeusasiamiehen mukaan ollut puutteellista, koska sosiaalityöntekijä, jolle asiakas oli soittanut kiireellisessä asiassa, ei ollut osannut puhua ruotsia, eikä paikalla muutenkaan ollut ketään ruotsinkielentaitoista henkilöä, ei myöskään sosiaalipäivystyksessä. Sosiaalivirasto myönsi talvvelunsa puutteet ja ilmoitti toimenpiteistä, joilla vastaavat tilanteet ehkäistään jatkossa, sekä pahoitteli ruotsinkielisen talvvelun saamisen viipymistä. Asia ei edellyttänyt jatkotoimia (EOAK/3753/2018).

Oikeusasiamies on ottanut kantaa kaksikielisen keskussairaalan yhteyteen perustetun valtakunnallisena potilasturvallisuuden yhteistyöverkostona toimivan keskuksen nimen asianmukaisuuteen. Keskukselle annettiin alun perin vain englanninkielinen nimi (*No-Harm Center*). Hän on aiemmin katsonut, että yksikielisen terveydenhuollon yksikön vain englanninkielinen nimi (*Stroke Unit*) ei ollut hyvää hallintoa eikä kielellisiä oikeuksia koskevan sääntelyn mukainen (dnro 4032/4/08). Tuossa tapauksessa esitetyt johtopäätökset pätevät lähtökohtaisesti myös nimeen *No-Harm Center*. Keskuksen nimi on nyttemmin olemassa molemmilla kansalliskielillä (*Potilas- ja asiakasturvallisuuden kehittämiskeskus, Utvecklingscentret för klient- och patientsäkerhet*) ja

keskuksen ulospäin suuntautuvassa toiminnassa, etupäässä tiedottamisessa, on tarkoitus käyttää niin ikään kumpaakin kansalliskieltä. Hän on pitänyt tätä asianmukaisena eikä asia edellyttänyt toimenpiteitä (EOAK/5003/2019).

= = =